Всі, розуміється, зразу на ґвалт:

— Чому "ружжо", коли насправді — "рушниця". А як не хочеться, щоб була "рушниця", то вже "ружье", але ж ні в якому разі не "ружжо".

"Рушниця" — правильно. За всіма словниками — "рушниця". Згодний.

І "ружье" — правильно. Згодний. Це поросійськи.

А от мені хочеться, щоб було "ружжо", бо так називав цю річ той дід, що вчив мене колись з неї стріляти.

Так от, значить, про "ружжо".

"Ружжо" — це така штука, з якої стріляють.

Виходить, що, коли нема ружжа, нема й мисливця.

Тобто він є, але він, сказать, не справжній мисливець, а яловий, платонічний.

Такий мисливець ходить сумний і задумливий, очі в нього печальні=печальні, і при зустрічі з вами він каже:

— Ех, якби мені оце ружжо. Та ще таке ружжо, як у мене було. Скільки ж я виводків крижня знаю. А чирят! Хай мене бог поб'є, як випливуть... Як ряски! Лисичачих шість нір назнав. По шестеро молоденьких та по дві старих у кожній норі. Сорок вісім шкурок висіло б у мене оце на горищі.

А вовче лігво у Кривій балці! А ви оце з ружжом та тільки ото одного деркача й устрелили... Ех! Ружжа нема!

Та одійде від вас кроків на десять, обернеться, подивиться ще раз на вас, махне рукою:

— Нема ружжа!

От що таке "ружжо" для мисливця…

Ружжа своєю конструкцією діляться на два види:

1) Шонполка. Дехто його неправильно називає шомполка.

2) Центрального бою, або централка. Шонполка, значить, і централка.

Ну, ви, очевидно, знаєте, яка різниця поміж шонполкою і централкою.

Шонполка набивається просто в люфу (ствол), а централка набивається готовими набоями, що закладаються в так званий набойник (патронник). Ружжо "переламується", закладаються набої, потім знову складається — і все…

Та ви це все знаєте, розуміється, це я говорю для того, що може трапитися людина, яка зродувіку ружжа не бачила.

Я, приміром, зустрічав людину, яка прожила півсотні літ на білому світі й кавуна не бачила… Буває…

Яке ж ружжо краще: шонполка чи централка? Цього я вам не візьмуся говорити: і не просіть, і не благайте.

Коли б ми з вами тут списали цілі стоси паперу, чи наговорили тисяч із десять кубометрів найученіших слів, доводячи перевагу цеятралки

перед шонполкою, все одно знайдеться кілька чоловіка з гурту, що зразу ж вас ошелешать:

— Централка, кажете, краща?! І що ото воно говорить?! А чи бачили ви мою шонполку, що ще прадідові моєму оцього пальця одірвала, як курок одскочив?! Бачили?! Так чого ж ви ото так централку вихваляєте? Ну, куди, скажіть, ота ваша пукалка проти справжньої, як от і в мене, шонполки? Ви ж не бачили, як із моєї шонполки вовк на шістдесят сажнів перекида пішов?! Бачили?

— Ні, не бачив!

— То й не говоріть! Централка — вона, конешно, теж ружжо. Ложа — красива, лакована, стволи теж рівні, виділані стволи… Да… У руки візьмеш, так вона справді таки вроді настояще ружжо. А от як на ділі вона, конешно, стріляє, то не так стріляє, як моя шонполка стріляє… От сказать так: якби мені оце кріпкого стального дроту, — небагато його й треба! — щоб я кріпко ствола до ложі вкріпив, притяг, як слід, ех, ціни б не було моїй шонполці! Дід іще покійний як прикріпили, то й досі! Вони тоді, ох, і дроту ж дістали! У того, як пак його, — та не дай збрехать, та в отого, що взяв племінницю в нашого графа Капніста. От, дивись, і вилетіло ж. Та ще він сірими в яблука жеребцями їздив… Четвериком! А ліва пристяжна було голову аж до землі, курява зпід неї стовпомстовпом… А кучер сидить та тільки покрикує: "Побережись! Поберррежись!" Так отоді ще дід покійний вкріпили, а тепер воно розхиталось трохи. Стріляє добре, тільки, як стрельнеш, так воно ніби цапки стає… Дроту б мені, щоб вкріпить. І не багато й треба. Не видєлують тепер такого дроту. Ох, і сильно б'є. Одного разу я націлив чирьонка, добре націлив, як гахнув, а воно мені повз праве вухо тільки — дзззззз! — як свисне, — так куди сильнєй, як Штаньків паровик! А то воно курка вирвало, так він мені ото повз ухо тільки — дззз! Лапнув рукою, — вухо на місці, тільки з того часу трохи недочувати став. Дуже сильно ружжо б'є. А ви кажете — централка краща. Чирьонка я тоді не вцілив… Та то нічого, на другий день я підкрався зза очерету, а воно біля берега плавало, так я його палкою. Все одно не втекло. Так ото щоб

після цього я проміняв свою шонполку на якусь там централку... Та ніколи в світі.

Ні,— доводити перевагу централки перед шонполкою або навпаки, — зайва річ.

Особисто я — за централку. Чому?

Ну, такий у мене смак.

Хай лають мене за це шонполники, хай кепкують з мене, — терпітиму, що ж поробиш.

Але сказати, що "я за централку" і тільки, це все одно, що нічого не сказати.

За яку централку?

За курковку чи безкурковку?

Ах, страшно говорити, що я, приміром, за безкурковку. Вже бачу презирливу посмішку он у того слухача чи читача і зневажливе:

— За безкурковку!.. Чому саме за безкурковку?.. Ну, чому за безкурковку?... Безкурковка — це все одно, що без вуха жінка. Дивишся на неї — і жінка, як жінка, а чогось нема. Так і безкуркове ружжо. Держиш його, гладиш його, а зачепитися ні за віщо. Летить качка, а ти не знаєш, чи зведені в тебе курки, чи ні, чи пересунув ти того предохранителя, чи не пересунув. Сіпаєшсіпаєш за собачку, а качка вже от он де. А як перед тобою курки, так тобі видно, чи вони зведені, чи вони в тебе не зведені... клацклац! Сіпсіп! Бахбах! І хоч качка й летитьтаки, так зате ти вистрілив і вистрілив вчасно. Ні, безкурковка ні до чого. Тільки з курками. Дід, умираючи, казав батькові, а батько — мені: "Ніколи не купуй безкуркового ружжа. Тільки з курками".

Ну, гаразд: з курками — то й з курками, безкурковка — то й безкурковка.

Але й це ще далеко не все.

Який калібр найкращий?

Дванадцятий? Шістнадцятий? Двадцятий?

Я — за двадцятий калібр!

Тільки ж нікому не кажіть, бо одразу ж почнеться:

— За двадцятий? Двадцятник?! Так краще ж із бузинової пукалки стріляти. Принаймні — дешево, а наслідки однакові. Я розумію, — стріляти, так уже стріляти, щоб і постріл був як постріл, щоб і площа обстрілу була як площа. Дванадцятка — це ружжо! Ну, ще шістнадцятка сюдитуди. А двадцятка? Та я її і за ружжо не вважаю!

— І ніколи з двадцяткою не полювали?

— Та ні, була в мене років із п'ятнадцять тому двадцятка, ох, і ружжо було! Било, щоправда, дуже гучно, але все ж як удариш, хоч де б дичина була, — дістане. Так одно воно й було. Тепер таких ружжів не видєлують. Е, ні, я за дванадцятий калібр. Ружжо серйозне, ґрунтовне, — не іграшка.

Є ще один "сорт" рушниці, що його спеціально замовляють аматори для себе. Це так звана утятниця.

Величезний ствол, страшенна ложа, — набивають її силою пороху й дробу, не несуть, а везуть до озера, де восени табуняться дикі качки.

І бахкають.

Щоб стріляти з утятниці, треба вміти добре робити заднє сальто.

Утятниця, положим, сама вам сальто зробить, але краще вистрілити і зразу ж самому йти в сальто. Буде легше.

— Чого це вас так покандзюбило? — запитав я в одного мисливця.

— Е, це вже давно! Років з десять тому! З утятниці стрельнув! Не розгинаюсь, не розгинаюсь, десять літ уже не розгинаюсь!

Але калібром діло не кінчається. Якої фабрики, марки якої ружжо найкраще? Якби хтось із охотниківпочатківців забажав придбати собі рушницю — яку "марку" йому посовітувати? Давайте подумаємо.

Наші ружжа вітчизняні: тулка, іжевка, — хороші вони. Прекрасні!

Є англійські: Перле, Голландголланд. Французькі: Лебо, Франкот. Німецькі: Зауера.

Чеські: Новотного (виняткові рушниці). М. Т. Рильський зберіг у своїй пам'яті, та й мені переказав вірші про ружжа Новотного:

Коль ружье бьет на полсотни Или больше саженей, — Зто значит, у Новотны Сотворен феномен сей.

Та якої ж фабрики ружжо вам посовітувати?

Бачите, я взяв собі за правило в придбанні мисливського приладдя не давати нікому ніякісіньких порад.

Можу вас тільки зазнайомити з традиційною тактикою, якої ви повинні дотримуватися при оцінці рушниці чи будьякого іншого охотницького приладдя, — коли вас запитуватимуть чи прохатимуть таку оцінку дати.

— Бачили моє ружжо? — питають у вас.

— Ні, не бачив!

— Ось, подивіться!

Ви берете рушницю й уважно її розглядаєте. Обов'язково при цьому подивіться на світло у стволи, попробуйте курки, зважте її на руці, націльтесь з неї. Причому націляйтесь разів кілька, швидко й рвучко прикладаючи ложу до плеча, — це значить, ви пробуєте, чи прикладиста вам ця рушниця.

В цей час хазяїн рушниці вам обов'язково говоритиме:

— Б'є прекрасно! Знаєте, ніколи не думав, що на такій віддалі можна вбити щось. Зайця торік восени зняв, так усі здивувались. Я стріляв так просто, щоб наполохати, а він намертво. Всі потім перевіряли, бо ніхто не вірив… 119 метрів. П'ять дробин попало і всі навиліт. Такого бою я ніколи не бачив. Так воно ніби й не дуже показне, а б'є, то вже б'є.

— Якої фабрики? Не розберу я, що тут написано.

— Та я й сам не знаю. Казав мені один тут майстер, що стволи Голландголланд, ложа Лебо, а магазинна частина наша, тульська. Ну, вже що б'є, так і не говоріть.

Ви спокійно зауважуєте:

— Мені подобається. Симпатичне якесь воно. Повинно бути з хорошим боєм.

Хазяїн рушниці буде дуже з вашої "рецензії" про його рушницю задоволений.

Потім вас обов'язково будуть запитувати про ту рушницю інші мисливці:

— Бачили рушницю в Н.?

— Бачив! А ви бачили?

— Бачив.

— Ну й як? — тепер уже ви запитуєте.

— Помоєму, лушня!

— І помоєму, лушня!

Нарешті ми дійшли до найпоширенішої "марки" всіх наших ружжів.

Марка ця — лушня. Найкраща рушниця — ваша. Решта — лушні. Це з вашого погляду.

А з погляду ваших товаришівмисливців і ваше ружжо потрапляє до розряду лушень.

Це вам, звичайно, боляче, але нічого не вдієш: такий закон.

Отже, купуйте рушницю якої завгодно фабрики: для вас вона буде найкраща, і з таким боєм, якого ніде не бачили і не чули.

Придбали ви рушницю. Насамперед її треба пристріляти. Що це значить?

Це значить, що вам треба підібрати для набоїв стільки пороху й шроту, щоб вона якнайкраще била.

Що значить якнайкращий бій у рушниці?

Це значить, щоб вона била різко, щоб осип дробу був рівномірний. І щоб шріт той летів якнайдальше.

Але це все в теорії.

На практиці у 90 відсотків наших мисливців ви почуєте:

— Пристрілювати? Е! Що ж воно то за ружжо, що його ще й пристрілювати треба?! От у мене: клади, скільки влізе, — як часи. Оце ружжо!

А той, у кого шонполка розхиталась і при пострілі цапки стає, той твердо собі затямив:

— Та як же ж це так можна, щоб один заряд на всі випадки був. А як мені треба полоснути по табунові штук у півсотні крижнів, що ж я в них однаковим, як і в одного чирьонка, зарядом стріляти буду? Та що ви мені розказуєте? Як я вже назнав, де вже сідає такий табуняка, так я ж і заряд відповідний повинен мати. Я вже насиплю пороху тільки так, та й шроту не пожалкую. Щоб уже бить, так бить. От якби дроту стального дістати, щоб як слід вкріпить. Бо без дроту воно, як стрельнеш, може сильно цапки стати. Не видєлують тепер такого дроту.

Пристрілка ружжа не дуже популярна річ.

— От як пощастить гадюку у ствол заманити, та потім гадюкою стрельнути, — тоді вже буде бити без промаху. Ох, тоді ж і б'є! Ох, і б'є ж!

Пристрілюючи ружжо, та не тільки пристрілюючи, а й частенько непристріляними набоями стріляючи чи стріляючи з шонполки зарядами на великий табун крижнів, — треба мати на увазі, що вас удома можуть запитати:

— Що то в тебе — флюс, чи що? Зуби ж у тебе не боліли?

— Та вчора звечора кутній правий щось крутить і крутить, крутить і крутить. Мабуть, флюс.

— А чого ж щока вся синя?

— Хіба синя?

— Як печінка.

— То, мабуть, синій флюс. Чув я, зубний лікар казав, що тепер посиніли. Ще не зовсім з'ясовано, від чого воно.

— А чого ж лівою рукою ложку держиш?

— Праве плече щось не той... Шарніри щось не ходять. Мабуть, ревматизм. Летючий, мабуть.

— От ходите там по болотах. Сидів би краще вдома. "Усидиш..." — сам собі думаєш...

Коли запитують родичі,— це ще нічого. Значно гірше, коли викликають карету "швидкої допомоги".

Говорячи про рушницю, не можна не згадати про шріт і про порох.

Про шріт слід знати, що не можна стріляти бекасинником ведмедів, а картеччю — бекасів.

Цурпалками з гвіздків, накраяними з допомогою зубила й молотка, можна стріляти з однаковим успіхом і вовка, і вальдшнепа.

— Ваш отой дріб, лавошний, — він до моєї шонполки не іде. Ніжний він дуже. А от я оце собі гвіздків накраяв, — ця штука здорово б'є. Летить вона ніби цурка і як уже зачепить, нікому вже не воскресать.

Порох!

Порох завжди треба держати сухим. Так говорить мудра народна приказка.

Правильна приказка, бо мокрий порох не запалюється і не вибухає.

Дехто з мисливців, щоб бути певним, що в нього порох таки справді сухий, — підсушує його.

Робиться це або в печі, після того, як хліб випечено, або на плиті, коли в грубці огонь вже погас, а плита ще гаряча.

Трапляється, звичайно, що піч розносить, а на плиті порох пахкає.

Це коли іскорка якось там десь залишиться.

Видовище це дуже інтересне, воно нагадує фейєрверк в Парку культури й відпочинку під час народного гуляння.

Виходить, значить, що ви і вдома були і на фейєрверку побували.

І вдома й замужем.

Щоб бути справжнім охотником, треба добре стріляти. Щоб добре стріляти, треба вчитися й практикуватися. Де вчитися і де практикуватися? На стрілецькому стенді.

На стендах мисливці стріляють по невеличких, як ви знаєте, крихких тарілочках, що вилітають із бліндажа в несподіваному для вас напрямку.

Вилетіла тарілочка, а ви —

— Бах!

Вилетіла друга, а ви —

— Бах!

Вилетіла третя, четверта і т. д., і т. д.

Спочатку, ясна річ, наслідки будуть не зовсім для вас радісні, але дедалі вони кращатимуть і кінець кінцем з вас випрактиковується неабиякий стрілець.

Можливо — і навіть дуже можливо, — що з вас вийде і заслужений майстер стрілецького спорту.

Як і скрізь, так і тут, не святі горшки ліплять.

Треба тільки вперто, наполегливо, систематично ходити на стенд і практикуватись.

Не без того, що між вами й вашою дружиною точитимуться такі розмови:

— Черевики купив? Давно ж узяв гроші.

— Купив, купив.

— А де ж вони?

— Залишив у тресті, в столі. Хороші черевики. З рантом.

— Не риплять?

— Ні, тихі, не риплять. Такі, ніби на нозі їх зовсім нема.

— Це дуже добре, як зовсім ніби нема. Не люблю, коли риплять.

— Ні, ні, ні,— не риплять. Дуже тихі черевики.

— А як з костюмом? Скоро вже пошиють?

— Ототот уже пошиють.

— Ти ж дивись, щоб не дуже великі плечі підкладав, а то важкий піджак буде.

— Ні, зовсім легенький буде. І не чути буде. Так ніби зовсім піджака нема.

— Я така рада, що тебе вже одягли. Тепер ще мене одягнеш…

— Одягнемо й тебе… Ще й як одягнемо… Ти б мені дала трохи грошей, я там назнав хороше пальто, завдаток би треба було дати…

— Добре, я дам...

Набій коштує чималенько: для того, щоб вивчитись, тисяч десять патронів, що не кажи, треба, ну, значить, одягнуться обоє: будуть і черевики, і костюм, і пальто, — все буде.

Так зате ж уже на полюванні клас можна буде показати.

Розказували про одного майстра спорту, як він на вовчій облаві відзначився.

Вовк подивився на нього, весело підстрибнув, усміхнувся й гаркнув:

— Це тобі не тарілочка!

Ружжо після кожного полювання обов'язково треба чистити.

Хоч багато є скептиків і щодо цього.

— Ні в якім разі чистити ружжа не треба, — говорять вони. — Стволи тоді стираються всередині і дріб косо летить.

Могло буть. Я чищу.

Останнє зауваження.

Мисливське ружжо, як і всяка вогнепальна зброя, — річ небезпечна, і біля неї треба ходити обережно.

Але найнебезпечніше ружжо — це ружжо незаряджене.

— Нічого, нічого, — беріть, беріть, — воно в мене незаряджене.

Так от з незаряджeного ружжа найбільш вбивають чи ранять мисливці і себе, і своїх товаришів. Майте це на увазі.